

**INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY**

Rola instytucji w rozwoju obszarów wiejskich

**Dr Marcin Gospodarowicz
Dr hab. Danuta Kołodziejczyk
Dr inż. Adam Wasilewski**

30.11 – 2.12. 2009, Pułtusk

**EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ**

Zagadnienia

- ◆ Znaczenie instytucji w procesie modernizacji gospodarstw rolnych
- ◆ Znaczenie instytucji w procesie rozwoju przedsiębiorstw
- ◆ Znaczenie instytucji w rozwoju kapitału ludzkiego

Celem badań jest identyfikacja instytucji i ocena ich roli w rozwoju podstawowych sfer gospodarki na obszarach wiejskich oraz określenie takich struktur instytucjonalnych, które przyczyniłyby się do lepszego wykorzystania istniejących zasobów na obszarach wiejskich

Definicję instytucji przyjęto za
Northem

*Instytucja to zespół funkcjonalnie
powiązanych norm prawnych i zasad
(otoczenie instytucjonalne), jak
również wyodrębniona struktura
organizacyjna (organizacje) i
mechanizmy jej funkcjonowania.*

Teza badawcza

Skuteczność i efektywność rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich zależy od spójności systemu instytucjonalnego

Skuteczność przedstawiona jest jako liczba i jakość rozwiązań instytucjonalnych, które prowadzą do rozwiązania zamierzonego celu (długofalowego rozwoju społeczno-gospodarczego)

Efektywność wiąże się z zastosowaniem rachunku ekonomicznego, obejmującego zarówno efekty (poziom rozwoju społeczno-gospodarczego), jak i nakłady- instytucje

Podstawą analizy były:

- ◆ Badania ankietowe gospodarstw rolnych, przedsiębiorstw, instytucji działających na rzecz rozwoju obszarów wiejskich,
- ◆ Materiał statystyczny z Banku Danych Regionalnych GUS,
- ◆ Materiały statystyczne dot. struktur instytucjonalnych na obszarach wiejskich.

Instytucje działające w otoczeniu gospodarstw rolnych

Główny cel badawczy

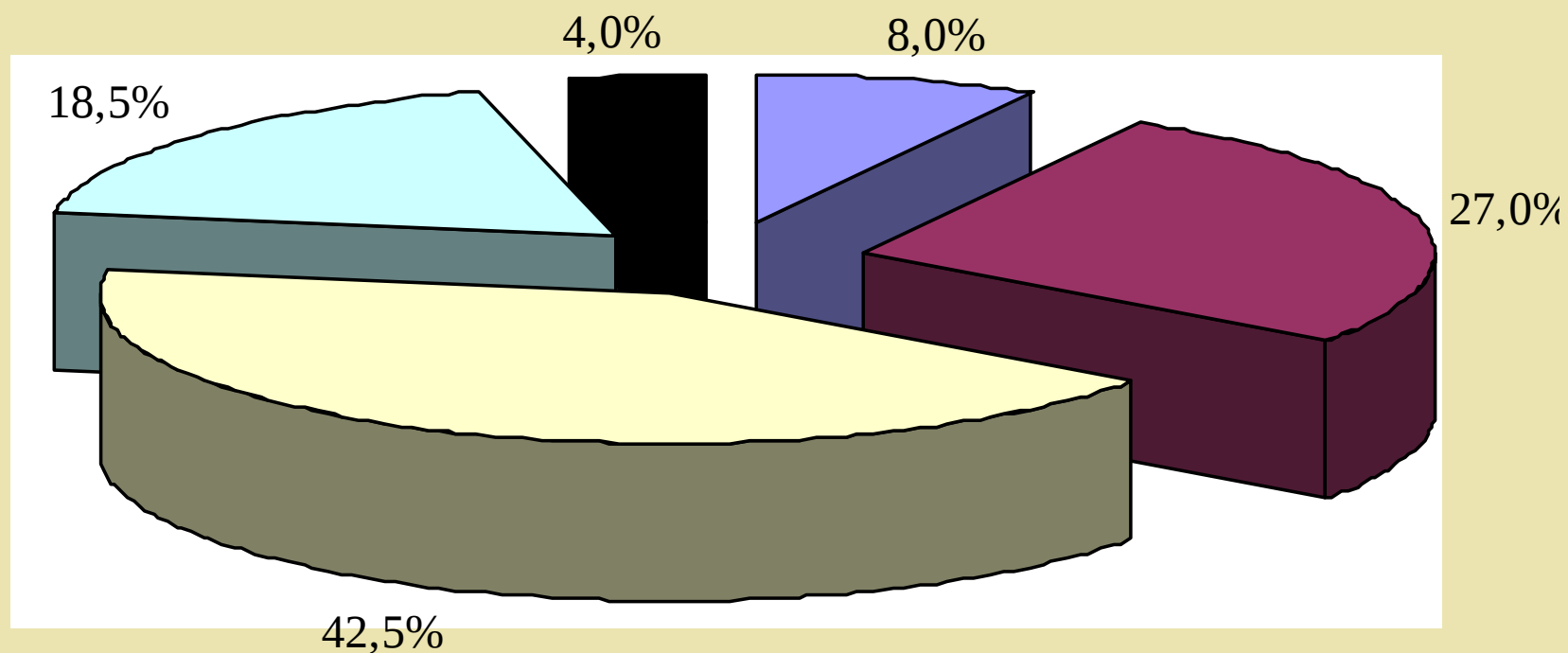
Przedstawienie relacji między rolnikami a instytucjami działającymi w otoczeniu gospodarstw rolnych

Szczegółowy zakres analizy dotyczy:

- ◆ identyfikacji instytucji działających w otoczeniu gospodarstw rolnych
- ◆ określenie siły relacji między rolnikami a instytucjami
- ◆ przedstawienie obszarów wsparcia gospodarstw przez lokalne instytucje
- ◆ przedstawienie obszarów efektu współpracy w opinii rolników.
- ◆ próba oceny gospodarstw z punktu widzenia efektywności wykorzystania współpracy z instytucjami (DEA)

Założeniem badań było: że relacje rolników z lokalnymi instytucjami mogą sprzyjać podejmowaniu przez rolników określonych decyzji co do zmian w gospodarowaniu, stymulowaniu procesów przekształceń w strukturze gospodarczej i metodach działania

Relacje rolników z instytucjami

do 5

5 - 7

8 - 10

11 - 14

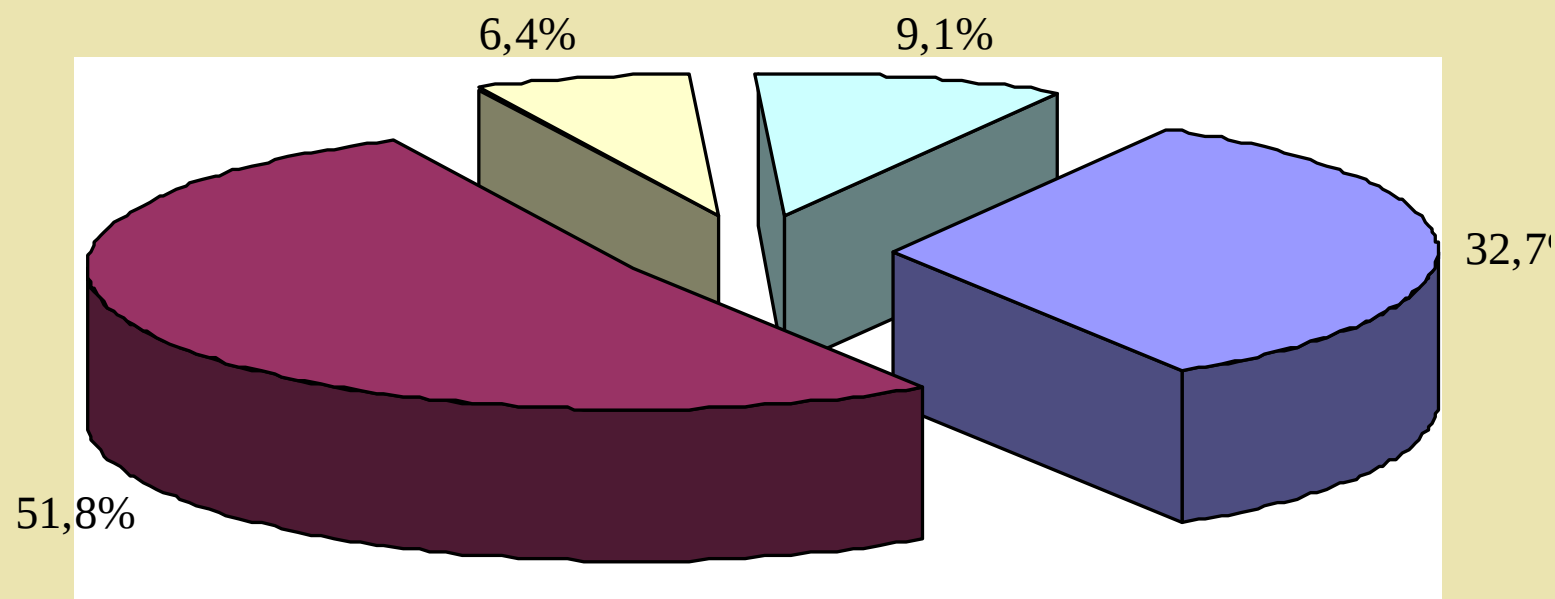
pow. 14

Identyfikacja instytucji działających w otoczeniu gospodarstw rolnych

Relacje rolników z instytucjami z punktu widzenia:

- ◆ zakresu działalności instytucji (sfera rynku, realizacja polityki rolnej i obszarów wiejskich, budowy społeczeństwa obywatelskiego, wdrożeniowe),
- ◆ form pomocy instytucji (doradztwa i szkolenia, informacji o programach unijnych, wypełnianie wniosków i dokumentów na potrzeby programów unijnych, wypełnianie wniosków kredytowych, sprzedaż produktów i usług, wprowadzenie nowych technologii do produkcji, przygotowanie planów inwestycyjnych i rozwojowych, uzyskanie certyfikatu, powiększenie zasobów ziemia, kapitał i praca)

Udział relacji w poszczególnych sferach działania instytucji

■ strefa I

■ strefa II

□ strefa III

■ strefa IV

Obszary współpracy rolników z instytucjami (wg sfer działania)

Instytucje	liczba	% wskazań grupy	% wskazań w strefie	% ankietowanych rolników
<i>Strefa I</i>	1128	32,7	100,0	
Banki (spółdzielcze, komercyjne)	383		34,0	95,8
Giełdy	40		3,5	10,0
Instytucje prywatne (w sferze zaopatrzenia, zbytu, przetwórstwa)	228		20,2	57,0
Instytucje ubezpieczeniowe	295		26,2	73,8
Rynki hurtowe	86		7,6	21,5
Samorząd gospodarczy (Izby przemysłowo-handlowe)	5		0,4	1,3
Samorządowe Fundusze Poręczeń Kredytowych	4		0,4	1,0
Spółdzielnie	87		7,7	21,8

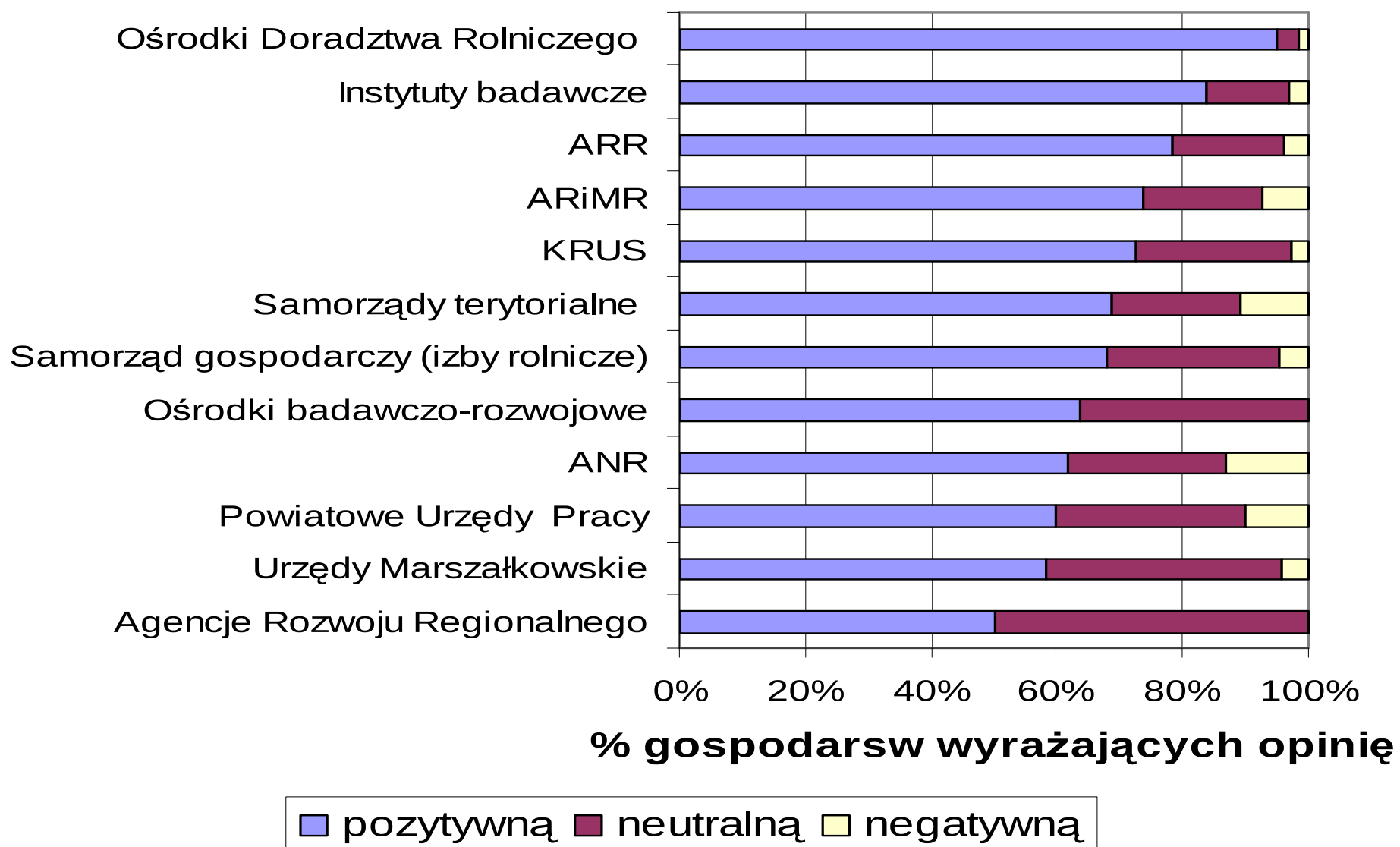
Obszary współpracy rolników z instytucjami (wg sfer działania)

Instytucje	liczba	% wskazań grupy	% wskazań w strefie	% ankietowanych rolników
<i>Strefa II</i>	1780	51,7	100,0	
Agencja Rozwoju Regionalnego	8		0,4	2,0
ANR	123		6,9	30,8
ARiMR	373		21,0	93,3
ARR	190		10,7	47,5
Instytuty badawcze	61		3,4	15,3
KRUS	330		18,5	82,5
Ośrodki badawczo-rozwojowe	11		0,6	2,8
Ośrodki Doradztwa Rolniczego	388		21,8	97,0
Powiatowe Urzędy Pracy	10		0,6	2,5
Samorząd gospodarczy (izby rolnicze)	84		4,7	21,0
Samorządy terytorialne	178		10,0	44,5
Urzędy Marszałkowskie	24		1,3	6,0

Obszary współpracy rolników z instytucjami (wg sfer działania)

Instytucje	liczba	% wskazań grupy	% wskazań w strefie	% ankietowanych rolników
<i>Strefa III</i>	222	6,4	100	
Agencje wspierania przedsiębiorczości	5		2,3	1,3
Fundacje	4		1,8	1,0
Grupy producentów	44		19,8	11,0
KGW	41		18,5	10,3
KZRKiOR	35		15,8	8,8
Stowarzyszenia	15		6,8	3,8
Zrzeszenia i związki branżowe	78		35,1	31,0
<i>Strefa IV</i>	314	9,1	100	x
Centrale nasienne	190		60,5	47,5
Stacje Hodowli Zwierząt, Roślin itp.	124		39,5	31,0

Struktura gospodarstw korzystających z pomocy organizacji sektora publicznego wg opinii nt. efektów współpracy z poszczególnymi organizacjami

Częstotliwość relacji między rolnikami a lokalnymi instytucjami wg sfer działania

Sfera działania instytucji	Częstotliwość relacji			
	kilka razy w roku	raz na pół roku	raz w roku	sporadycznie
Organizacja sfery rynku	64,7	10,0	15,2	10,2
Organizacje realizujące politykę rolną i obszarów wiejskich	56,9	11,9	15,5	15,7
Organizacje społeczno-zawodowe (samoorganizacja)	52,7	7,3	12,3	27,7
Instytucje wdrożeniowe	38,7	20,3	24,5	16,5
Razem	57,5	11,7	16,0	14,7

Odsetek rolników współpracujących z lokalnymi instytucjami (wg form pomocy)

Forma pomocy	Odsetek rolników ogółem	Instytucja	Odsetek instytucji
doradztwo, szkolenia, konsulting	99,3	ARiMR	48,6
		Izba Rolnicza	24,9
		ODR	97,5
		organizacje branżowe	20,7
		organizacje prywatne	8,8
		samorząd terytorialny	18,6
informacja o programach unijnych	97,8	ARiMR	58,1
		Izba Rolnicza	23,8
		ODR	98,7
		organizacje pozarządowe	4,3
		samorząd terytorialny	8,7
		Urząd Marszałkowski	3,3
wypełnianie wniosków i dokumentów na potrzeby programów unijnych	93,8	instytucje prywatne	15,2
		Izba Rolnicza	10,1
		media	7,2
		ODR	95,7
		organizacje pozarządowe	2,4

wypełnianie wniosków kredytowych	71,3	ARiMR	4,2
		firmy konsultingowe	8,8
		fundusze poręczeń kredytowych	2,5
		Izba Rolnicza	4,2
		ODR	92,6
		organizacje pozarządowe	3,5
sprzedaż produktów i usług	88,5	ARR	25,7
		firmy prywatne	72,6
		giełda rolna	16,7
		grupy producentów	11,0
		Izby Rolnicze	2,3
		ODR	18,9
		organizacje branżowe	17,8
		rynki hurtowe	26,8
wprowadzanie nowych technologii do produkcji, nowe produkty i usługi	80,3	instytucje wdrożeniowe	14,0
		izby przemysłowo-handlowe	3,7
		ODR	79,8
		organizacje branżowe	44,2
		ośrodki badawcze	13,7
przygotowanie planów inwestycyjnych, rozwojowych	87,8	ARiMR	8,0
		firmy konsultingowe	12,3
		Izba Rolnicza	4,8
		ODR	97,4
		organizacje branżowe	5,7
uzyskanie certyfikatu	61,0	firmy konsultingowe	9,0
		ODR	84,4
		organizacje branżowe	29,9
powiększenie zasobów gospodarstwa-ziemi, kapitału, pracy	67,0	ANR	64,2
		ARiMR	21,6
		ODR	59,3
		PUP	2,2

Bariery ograniczeń współpracy rolników z instytucjami

Bariery	nieistotne	istotne			stopień natężenia (%)				
		liczba	% rolników	% wskazań	1	2	3	4	5
tkwiące w gospodarstwie									
Brak doświadczenia	156	244	62	23,7	11	12	21	13	5
Mały obszar gospodarstwa	220	180	45	17,5	10	10	10	7	8
Ograniczenia osobiste (choroba, brak następcy)	302	98	25	9,5	10	5	4	4	2
Słabe wyposażenie gospodarstwa	216	184	46	17,8	13	12	12	6	3
Zła lokalizacja gospodarstwa,	261	139	35	13,5	11	7	8	8	2
Zła sytuacja ekonomiczna gospodarstwa	214	186	47	18,0	12	11	13	7	4
	1369	1031	x	100,0	x	x	x	x	x

Bariery ograniczeń współpracy rolników z instytucjami

Bariery	nieistotne	istotne			stopień natężenia (%)				
		liczba	% rolników	%wskazań	1	2	3	4	5
tkwiąc w instytucjach									
Brak informacji o instytucjach	99	301	75	15,8	12	19	21	15	8
Niedostosowanie oferty usług do potrzeb rolnika	62	338	85	17,8	12	16	24	20	13
Niska jakość usług	85	315	79	16,5	12	18	27	14	8
Utrudniony dostęp do usług	142	258	65	13,6	15	19	20	8	5
Wysokie koszty usług	69	331	83	17,4	9	12	24	23	15
Zbiurokratyzowana współpraca	39	361	90	19,0	7	13	19	24	27

Czynniki determinujące relacje rolników z instytucjami (współczynnik korelacji)

Czynniki ze sfery:

- ◆ Społeczno-osobowej – wiek, wykształcenie ogólne i kierunkowe użytkownika gospodarstwa, uczestnictwo w kursach i szkoleniach oraz aktywność w pozyskiwaniu funduszy unijnych.
- ◆ Ekonomicznej – użytki rolne, wartość produkcji ogółem, ESU.
- ◆ Organizacyjnej – dostęp do Internetu, typ produkcji, forma zbytu (sprzedaży).

Obszary efektów współpracy rolników z lokalnymi instytucjami (wg opinii rolników)

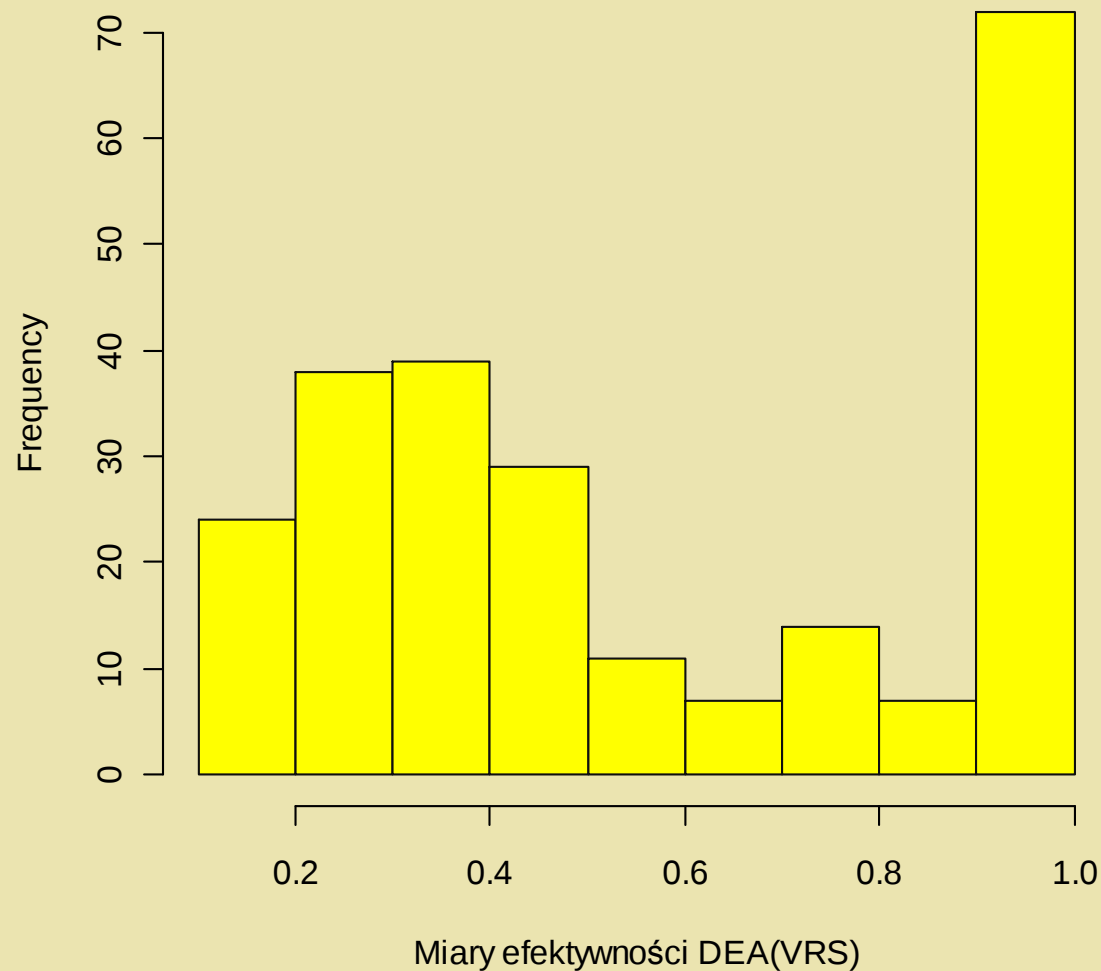
Grupy efektu	Grupy zakresu działania instytucji				
	I	II	III	IV	razem
w grupach efektu					
rzeczowe	43,2	39,8	7,1	9,9	100
ekonomiczno- finansowe	36,3	57,3	2,8	3,6	100
pozaekonomiczne	12,0	62,9	12,1	13,0	100
w grupach zakresu działania					
rzeczowe	44,2	22,6	29,5	34,4	x
ekonomiczno- finansowe	41,9	36,8	13,3	14,2	x
pozaekonomiczne	13,9	40,6	57,2	51,4	x
	100	100	100	100	x

Analiza efektywności gospodarstw w wykorzystaniu kontaktów z instytucjami lokalnymi

1. Metoda badawcza – nieparametryczna analiza efektywności DEA
2. Model zorientowany na nakłady, zmienne efekty skali (VRS)
3. 1 nakład – *ważona liczba kontaktów z instytucjami* – 4 efekty –
 - a) *Odsetek dopłat bezpośrednich przeznaczonych na inwestycje w gospodarstwo*
 - b) *Odsetek nakładów inwestycyjnych przeznaczonych na budynki i budowlę*
 - c) *Odsetek nakładów inwestycyjnych przeznaczonych na maszyny i urządzenia techniczne*
 - d) *Odsetek nakładów inwestycyjnych przeznaczonych na środki transportu*
4. Badanie zależności miar efektywności z wybranymi charakterystykami społeczno-ekonomicznymi gospodarstwa

Analiza efektywności gospodarstw w wykorzystaniu kontaktów z instytucjami lokalnymi

Histogram of Gospodarstwa\$DEA

średnia: 58%
odch.st.: 0,31
min: 14%
max: 100%
efektywne: 66

Podsumowanie

Przeprowadzone badania wykazały, że:

- ◆ **relacje rolników z instytucjami działającymi w otoczeniu gospodarstw rolnych nie są zbyt silne,**
- ◆ **czynniki społeczno-osobowe i organizacyjne tkwiące w gospodarstwach rolnych w większym stopniu niż ekonomiczne decydują o intensywności relacji,**
- ◆ **najwyższy stopień intensywności relacji stwierdzono wśród rolników z woj. podkarpackiego i śląskiego, najniższy z woj. warmińsko-mazurskiego,**
- ◆ **niedostateczny stopień instytucjonalizacji gospodarstw rolnych w Polsce wynika ze słabości i niekompetentności sieci instytucji,**
- ◆ **znacznie rzadziej i z mniejszą siłą rolnicy wskazywali na bariery współpracy z tymi instytucjami, które działają w oparciu o mechanizm administracyjno-polityczny czy samooceny niż w przypadku instytucji działających w oparciu o mechanizm rynkowy,**
- ◆ **zbyt wąta i zmienna jest infrastruktura organizacji działających w sferze rynkowej,**
- ◆ **większe znaczenie w funkcjonowaniu gospodarstw rolnych mają organizacje publiczne niż prywatne i pozarządowe,**
- ◆ **powszechna współpraca gospodarstw z ODR i ARiMR uwarunkowana jest przede wszystkim możliwością pozyskania środków finansowych z PROW – jakość usług tych organizacji jest jednak wysoka;**
- ◆ **skala współpracy gospodarstw z ośrodkami badawczo-rozwojowymi jest dość niewielka, ale jakość usług oceniana jest bardzo wysoko – istnieje konieczność poszerzenia oferty tych jednostek dla gospodarstw, zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio.**
- ◆ **współpraca z określonymi organizacjami sektora publicznego, jak również dywersyfikacja tej współpracy są w pewnym stopniu uzależnione od wielkości gospodarstwa od osiąganych dochodów oraz specyfiki działalności inwestycyjnej.**
- ◆ **większe efekty w gospodarstwach zauważono, gdy rolnik utrzymywał bardziej intensywną współpracę z instytucjami.**

Wnioski

W obecnej sytuacji istotne znaczenie dla polskich gospodarstw rolnych ma tworzenie bardziej sprawnych instytucji ze sfery rynkowej.

Działania powinny przebiegać w dwóch kierunkach poziomo i pionowo.

Tylko takie działania pozwolą na ograniczenie kosztów transakcyjnych, stabilizację dochodów gospodarstw rolnych oraz zaangażowanie się w efektywną działalność rynkową.

Instytucje działające na rzecz rozwoju przedsiębiorstw

Zagadnienia

- 1. Identyfikacja instytucji wspierających przedsiębiorstwa na obszarach wiejskich**
 - 2. Relacje przedsiębiorstw z instytucjami działającymi na rzecz przedsiębiorczości**
 - 3. Wpływ relacji z instytucjami na rozwój przedsiębiorstw**
 - 4. Podsumowanie i wnioski**
-

Cel badawczy

**Znaczenie instytucji w rozwoju
przedsiębiorstw na obszarach
wiejskich**

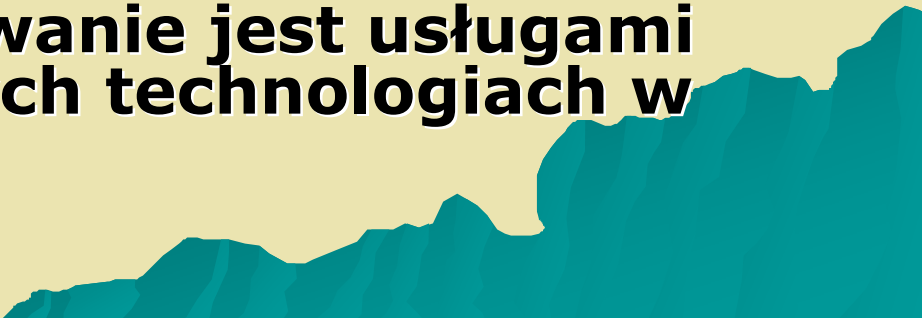

Instytucje a rozwój przedsiębiorstw

Rozwojowi przedsiębiorstw mogą sprzyjać instytucje:

- ◆ **realizujące politykę rozwoju przedsiębiorczości,**
 - ◆ **finansowe ułatwiające dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania,**
 - ◆ **handlowe,**
 - ◆ **podnoszące atrakcyjność inwestycyjną przedsiębiorstw,**
 - ◆ **społeczno-zawodowe.**
-
- A stylized teal silhouette of a mountain range is located in the bottom right corner of the slide, partially overlapping the yellow background.

Relacje przedsiębiorstw z instytucjami

- ◆ **Siła tych relacji jest bardziej uzależniona od wewnętrznego potencjału przedsiębiorstwa niż jego regionalnego położenia.**
 - ◆ **Znacznie częstsze są kontakty przedsiębiorstw z instytucjami działającymi w pobliskim otoczeniu (gmina, powiat) niż organizacjami działającymi na poziomie regionalnym czy krajowym.**
 - ◆ **Największym zainteresowaniem cieszą się usługi bankowe, doradcze i szkoleniowe – korzysta co trzecie przedsiębiorstwo.**
 - ◆ **Niewielkie zainteresowanie jest usługami informującymi o nowych technologiach w produkcji.**
-

Intensywność relacji przedsiębiorstw z instytucjami a wybrane wskaźniki ekonomiczne w przedsiębiorstwach

Częstość relacji	Struktura obrotów			Zmiany w liczbie kontrahentów w ciągu 3 lat				
	rynek lokalny	region	pozostałe tereny	zmałało	bez zmian	0-50%	50-100%	pow. 100%
do 3 w ciągu roku	64,2	19,6	16,2	6,9	36,9	40,5	8,9	6,8
3-5	69,3	6,7	24,0	3,9	28,4	49,4	12,2	6,1
powyżej 5	48,4	33,5	18,1	3,1	24,3	44,3	12,9	15,4
średnio	55,8	24,9	20,3	4,2	25,4	48,1	12,7	8,7

Sytuacja gospodarcza na obszarach wiejskich badanych województw
zróżnicowanych pod względem udziału organizacji wspierających
rozwój gospodarczy w ogólnej ich liczbie w 2005 r.

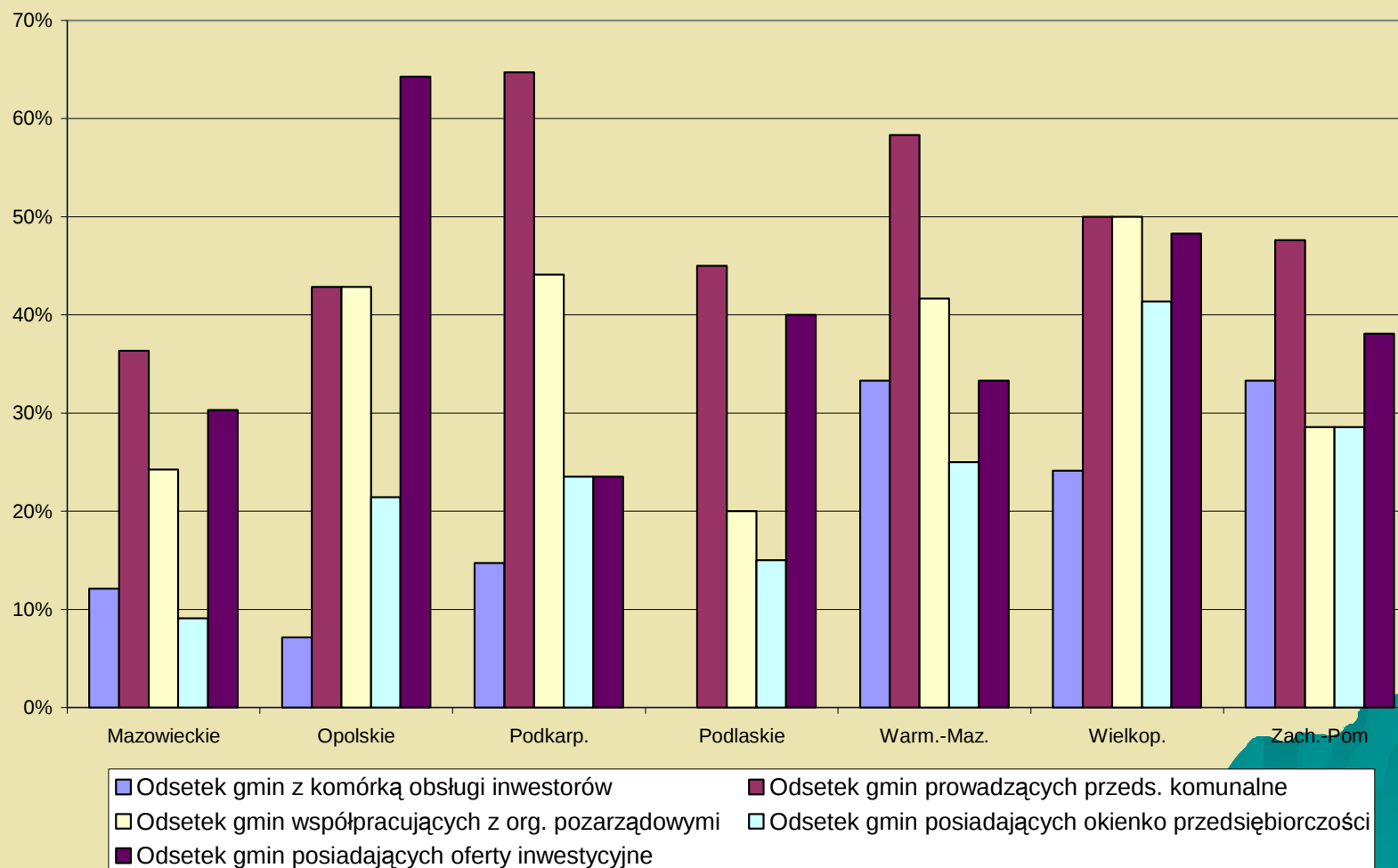
Wyszczególnienie	Udział organizacji wspierających działalność gospodarczą:	
	poniżej 50%	powyżej 50%
Dochody własne gmin w zł na 1 mieszkańca	618,44	645,15
Liczba pracujących na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym	1499	1813
Liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym	971	1054
Syntetyczna miara rozwoju gospodarczego gmin (średnia krajowa = 100)	96,9	104,3

Samorząd lokalny a rozwój przedsiębiorstw

Instrumenty bezpośrednie

Wybrane instrumenty bezpośredniego wsparcia pozarolniczej działalności gospodarczej

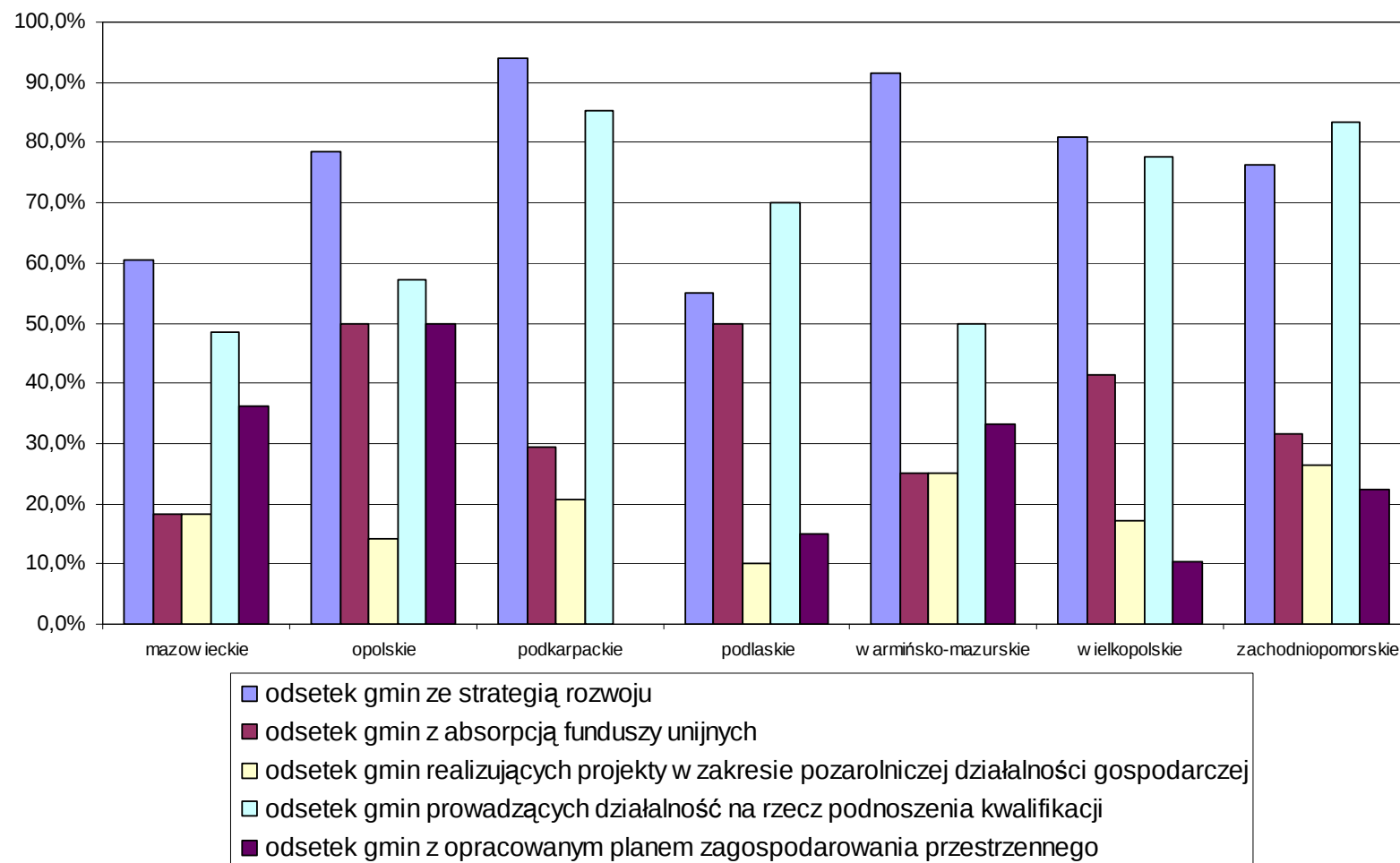
Wybrane instrumenty bezpośrednie a pozarolnicza działalność gospodarcza

Wybrane instrumenty bezpośrednie (odsetek gmin)	Liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców			
	< 600	600-900	900-1200	>1200
Wydzielona komórka obsługi inwestorów	6,67	13,51	19,18	23,44
Działające przedsiębiorstwo komunalne	20	53,42	50	54,05
Współpraca z organizacjami pozarządowymi na rzecz pozarolniczego rozwoju gospodarczego	20	39,73	45,31	29,73
Działające okienko przedsiębiorczości	13,33	24,66	28,13	32,43
Posiadanie ofert inwestycyjnych	40	32,88	37,5	51,35

Instrumenty pośrednie

Wybrane instrumenty pośrednie wspierające pozarolniczą działalność gospodarczą

Wybrane instrumenty pośrednie a pozarolnicza działalność gospodarcza

Wybrane instrumenty pozarolnicze (odsetek gmin)	Liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców			
	< 600	600-900	900-1200	>1200
Opracowana strategia rozwoju	60,00	72,60	89,06	72,97
Absorpcja funduszy unijnych	53,33	34,25	28,13	32,43
Projekty dotyczące pozarolniczej działalności gospodarczej	6,67	13,70	26,56	16,22
Działalność na rzecz podnoszenia kwalifikacji	53,33	71,23	64,06	54,05
Opracowany plan zagospodarowania przestrzennego	6,67	20,55	18,75	16,22

Podsumowanie i wnioski

Instytucje działające w najbliższym otoczeniu przedsiębiorstw i ich wpływ na rozwój przedsiębiorstw ukazują model struktury instytucjonalnej niezbędnej do funkcjonowania przedsiębiorstw, której charakterystyka zapisana jest w potencjale społeczno-gospodarczym terenu.

Przedsiębiorstwa są i powinny być tym wyznacznikiem dobrze funkcjonującej struktury instytucjonalnej

Zbyt wąta jest infrastruktura instytucji działających w sferze biznesu – być może dlatego, że inwestorzy są mniej zainteresowani istnieniem lokalnych instytucji finansowych i ubezpieczeniowych.

Badania wykazały, że:

- ◆ niektóre obszary mają niewielką zdolność mobilizowania społeczności lokalnej do działań mających na celu poprawę ich konkurencyjności, Istnieje zatem ogromny kapitał ludzki i społeczny, który wymaga jednak umiejętnej polityki, aby mógł zacząć procentować,
- ◆ dużym problemem w rozwoju tych instytucji jest słabość otoczenia instytucjonalnego,
- ◆ niewielka współpraca między organizacjami, a także samorządem terytorialnym,
- ◆ nadal zbyt niewielka jest infrastruktura organizacji działających w otoczeniu biznesu,
- ◆ wiele organizacji powoływane jest doraźnie w celu wykonania określonych zadań,
- ◆ niewielki jest udział organizacji, które wpierają dalszych etapach proces rozwoju obszarów wiejskich,
- ◆ skuteczność realizowanych celu lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego zależy od liczby i zasobności organizacji, heterogeniczności organizacji, zaangażowania członków, dynamiki powstawania organizacji,
- ◆ efektywność realizowanego celu lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego zależy od mechanizmów podejmowania decyzji kształtowania zachowań poszczególnych uczestników.

Podstawowym problemem, który wyłonił się w trakcie badań ankietowych jest to, że dokonująca się instytucjonalizacja nie nadąża za procesami zachodzącymi na obszarach wiejskich lub nie wszystkie dokonania mają prorozwojowy charakter.

Dziękujemy za uwagę